

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A ZÁRAI TARTOMÁNYI LEVÉLTAR.

DELI BALÁZSTÓL.

Dalmácia levéltárai között leggazdagabb a zárai tartományi levéltár, mely a dalmát helytartó rendelkezése alatt áll és hivatalosan a cs. kir. zárai helytartóság régi iratainak és okleveleinek levéltára (*I. r. Archivio Luogotenenziale degli atti e documenti antichi di Zara*) czimét viseli. A levéltár magában foglalja a dalmát királyság politikai iratain kívül a nonai püspökség és a feloszlatott dalmát kolostorok levéltárait; anyaga főleg a velenzei uralom történetére tartalmaz rendkívül becses adatokat, de visszanyúlik a magyar uralom és a királyság önállóságának idejére is, egész az Árpád-királyok első korszakáig: legrégebb oklevelé Crescimir királytól, az 1059. évből való, s a magyar hódítás legelső emlékei a XIII. századi magyar kancelláriai praxis és diplomatika legbecsesebb adatait őrizték meg számunkra.

A levéltár adatainak történelmi és diplomatikai jelentőségéről Fejérpataky László dr. adott hű képet *Kutatások Dalmácia levéltáraiban* cz. dolgozatában, mely a Századok 1881. évfolyamában jelent meg. Azok után, a miket e dolgozatában mutatóként közöl a levéltár legrégebb anyagából, és ismerve a zagrábi délszláv akadémia kiadványait, melyek anyaguk legbecsesebb részét a levéltárból merítették, csakis ismételhetjük az oly régóta hangoztatott óhajtást, hogy történettudásaink és tudományos intézeteink az eddiginél nagyobb buzgalommal igyekezzenek a benne rejlő kincseket a hazai történelem javára kiaknázni.

Alább közlendő jegyzékünk, melyet Bettner Henrik, a levéltár vezetője bocsátott rendelkezésünkre, a levéltár politikai részének, a

tulajdonképeni tartományi levéltárnak felosztásáról és egyes csoportjairól adnak áttekintést.

A levéltár Dalmácia különböző politikai időszakai, s ezeken belül a kormánynak egyes ágai szerint van felosztva. Első osztályát a velencei uralom idejéből származó iratok képezik, 1409-től, illetőleg egyes csoportoknál a XIV. századtól kezdve 1797-ig, a következő rendben:

1. A velencei dogék rendeletei és ítéletei. 1409—1797. 9 kötet, tartalom-mutatókkal.

2. Velencei dragománok iratai. 1622—1797. 134 kötet és csomag, tartalom-mutatókkal.

3. Végrendeletek. 1318—1797. 9 kötet, tartalom-mutatókkal.

4. Dalmáciai ügyészek (sindici avogatori) iratai. 1430—1621. 1 kötet, tartalom-mutatóval.

5. A dalmát és albániai provveditoria generale iratai. 1616—1797. 824 kötet, 52 csomag, és 800 rajz, kettős tartalom-mutatóval 5 kötetben.

6. Zárai grófok iratai. 1518—1797. 140 kötet, tartalom-mutatóval 3 kötetben.

7. Zárai kapitányok iratai. 1622—1797. 25 kötet tartalom-mutatóval.

8. A kincstári jogügyek tanácsosának (consultor fiscale) iratai. 1760—1797. 17 kötet, tartalom-mutatóval.

9. Az isztriai, friauli, quarneroi és dalmáciai erdőségekre vonatkozó iratok 1797-ig. 8 csomag, mutató nélkül.

10. A feudális és vizjogi törvények gyűjteménye. 1328—1797. 2 kötet. Ide sorozhatók még függelékképen:

11. Nona város iratai. 1247—1805. 9 kötet, mutató nélkül.

Az osztrák kormányzat korszakából. 1797-től 1806-ig az iratok a következő csoportokra oszlanak;

12. A tartomány rendezésére kiküldött udvari bizottság iratai. 1797 júliustól 1798 júniusig. 26 csomag, mutatóval, és a tárgyalási jegyzőkönyv.

13. Kormányzósági iratok. 1798—1806 február 19. 312 csomag, tartalommutatókkal és jegyzőkönyvekkel 30 kötetben.

14. Organizáló rendeletek. 1797—1799. 3 kötet.

15. Goess gróf udvari biztos iratai. 1802—1804. 9 csomag mutatóval.

16. Brady kormányzó rezervált iratai. 1804—1806 február 19. 17 csomag, 2 mutatóval.

17. Számadások. 1798—1806 február 19. 116 csomag, 15 mutatóval és jegyzőkönyvvel.

18. Kincstári igazgatás. 1804—1806 február 19. 8 kötet és 70 csomag.

19. A kincstári jogtanácsos iratai. 1798—1806 február 19. 10 csomag, 3 mutatóval és jegyzőkönyvvel.

20. Zárai, sebenicói, spalatoí, lesinai és cattaroi állami pénztárak iratai. 1798—1806. február 19. 60 kötet és 200 csomag.

21. A zárai hatóság iratai. 1798—1806. 120 csomag, 20 mutatóval és jegyzőkönyvvel.

Az 1805-iki pozsonyi béke Dalmáciát tudvalevőleg a francziák kezébe szolgáltatta, kik 1806 február havában szállották meg a tartományt. Az 1814-ig tartó francia uralom iratait a következő csoportok őrzik:

22. Molitor polgári és katonai parancsnok iratai. 1806 február 20—július 21. 4 csomag.

23. Az ideiglenes kormány iratai. 1806 február 20—július 21. 13 csomag, 2 mutatóval és jegyzőkönyvvel.

24. Dandolo provveditore generale iratai. 1806—1810 január 11 csomag, 3 mutatóval és jegyzőkönyvvel.

25. A provveditoria generale iratai. 1806 július—1810 január. 240 csomag, 30 mutatóval és iktató-könyvvel.

26. Számadások és pénzügyi iratok. 1806—1813. 39 csomag, 63 mutatóval és iktató-könyvvel.

27. A kincstári jogtanácsos iratai. 1806—1811. 6 csomag, 3 iktató-könyvvel és mutatóval.

28. A zárai bizottság iratai. 1807—1810. 126 csomag, 19 kötet iktató-könyvvel és mutatóval.

29. A polgári és katonai kormánybiztosság iratai. 1809. november—1810 február. 6 csomag, 5 iktató-könyvvel és mutatóval.

30. A vallásügyek főfelügyelőségének, az üresedésben levő javadalmak és az államjavak igazgatóságának iratai. 1806—1809. 49 csomag, 17 iktató-könyvvel és mutatóval. Ide tartoznak a tartomány felosztott kolostorainak és confraternitásainak anyakönyvei és egyéb iratai, 110 kötetben.

31. A központi rendőr-főfelügyelőség iratai. 1806. 10 csomag.

32. A polgári és katonai kormánybiztosság titkos iratai. 1809 november—1810 február. 5 csomag.

33. A rendőrbiztosság iratai. 1809—1812. 16 csomag és 8 kötet.

34. A quarneroi szigetek felügyelőségének iratai. 1809. 2 csomag.

35. A zárai, spalatoí, lesinai, macarscai és vegliai állami pénztárak iratai. 1806—1810. 12 csomag, 5 mutatóval.

36. A provveditoria generale gazdasági iratai. 1806—1810. január. 13 csomag, 2 mutatóval.

37. Az »Il Regio Dalmata« című ujság kivonatai. 1806 július—1810 márczius. 5 csomag.

38. A dalmát tartományi főfelügyelőség (intendenza provinciale) iratai. 1810—1813. 190 csomag, 12 kötet iktató-könyvvel és mutatóval.

39. A ragusai és cattaroi tartományi főfelügyelőség és bizottság iratai. 1808—1813. 18 csomag.

40. A dalmáciai, ragusai és cattaroi uradalmak igazgatóságának iratai. 1810—1813. 12 csomag, 26 kötet lajstrommal.

41. A dalmát vámhivatalok iratai. 1810—1813. 10 csomag, 42 kötet lajstrommal.

42. Adószedők iratai. 1810—1813. 5 csomag, 40 kötet lajstrommal.

43. Zárai illetékhivatal iratai 1811—1813. 1 csomag, 5 lajstrommal.

44. Zárai, spalato, ragusai és cattaroi adószámadások. 1810—1813. 20 csomag, 42 lajstrommal.

45. Az erdők, vizek és bányák igazgatóságának iratai. 1806—1813. 20 csomag.

46. Különböző korbéli franczia és olasz törvények gyűjteménye. 140 kötet.

A második ausztriai kormány iratai a következő csoportokra oszlanak:

47. Az osztrák birodalom politikai törvényeinek gyűjteménye. 1792—1848. 77 kötet.

48. Az osztrák birodalom ítélkezési törvényei. 1780—1830. 2 kötet.

49. Taborovič őrnagy elaboratuma a török határ mentén szervezett egészségügyi őrség ügyében. 1821—1822. 4 csomag, 58 rajzzal.

50. Különböző írók munkáinak cenzúrai példányai. 52 kötet.

51. Az erdészeti bizottság iratai. 1814—1817. 4 csomag.

52. A Franciaország tartozásainak liquidálására kiküldött bizottság iratai. 1816—1837. 8 csomag, 4 lajstrommal.

53. A heraldikai bizottság iratai. 1817—1837. 5 csomag, 2 kötet anyakönyvvel.

54. Az Archivio degli atti antichi igazgatóságának levelezése, 1814-től. 13 csomag, 28 kötetnyi iktató-könyvvel, mutatóval, leltárral stb.

Ide vannak sorozva végül:

55. A nyomtatott szabályzatok, kiáltványok, hirdetmények, jelentések stb. 1608—1849. 19 csomag, mutatóval.

Ezek képezik a tulajdonképeni tartományi levéltár anyagát. A levéltár egy másik, nem kevésbé fontos osztálya a zárai San Nicolo, San Domenico és San Crisogono kolostorok és a rogovoi apátság iratait, okleveleit és könyveit foglalja magában, melyek egy rekeszekre osztott nagy szekrényben őriztetnek.

E becses iratok száma 4000 drb. körül van. legnagyobb részük hártýára van írva, a X. századtól kezdve a XVIII. századig, és a kolostorok alapítványaira, a pápáktól, királyoktól, bánoktól, a velencei dogektól s más fejedelmektől nyert kiváltságokra, végrendelezésekre, hagyományokra stb. vonatkoznak. A San Domenico és San Crisogono kolostorok iratairól két részletes lajstrom készült.

Az utóbbi években a helytartósági levéltárba kerültek a régi spalatoí, cattaroi és curzolari levéltárak iratai is.

A spalatoí és cattaroi iratok kor szerint vannak rendezve és külön katalogusokban registrálva. A spalatoí levéltár az 1343—1813. évekre terjed és 1366 kötetet és csomagot tartalmaz. A cattaroi levéltár az 1409—1814. éveket öleli fel, s 304 kötetből és csomagokból áll, egy kis szekrényen kívül, mely XV—XVIII. századi hártýa-okleveleket foglal magában. A curzolari levéltár most áll rendezés alatt, eddig 515 kötet és csomag van rendezve, s mintegy 300 köteg vár a további rendezésre. A spalatoí, cattaroi és curzolari levéltáraknak nincsenek megfelelő mutatói. de a dalmát helytartóság gondoskodott a felől, hogy e hiányon már a legközelebbi években segítve legyen.

A KÜLFÖLDI IRODALOM MAGYAR VONATKOZÁSÚ TERMÉKEI AZ 1894. ÉVBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

(Első közlemény.)

Adressbuch für den Buch-, Kunst-, Musikalienhandel u. verwandte Geschäftszweige der österr.-ungar. Monarchie, mit einem Anhang: Oesterr.-ungar. Zeitungs-Adressbuch. Herausg. von Moriz Perles. XXIX. Jahrg. 1894—95. Mit dem Bildnisse von Ludwig Mayer. (Bécs, Perles Mór, 1894. N. 8-r. VI, 336 l. Ára 2 frt 50 kr.)

Almásy Comtesse. Hongrois et Roumains. (La Revue de Paris. I. année No. 13. 1894. Páris, 1894. 8-r. 632—639 l. az egész füzet ára 1 frt 60 kr.)

Anger, Gilbert. Adressbuch für Brauereien, Malzfabriken und Hopfenhändler in Oesterreich-Ungarn und Bosnien. Mit einem Anhang von Bezugsquellen von Bedarfs-Artikeln für Brauereien, Malzfabriken u. Hopfenbau. (Bécs, Anger Gilbert, 1894. n. 8-r. XVIII, 128 l. Ára 2 frt.)